

Кузьменко О. Сучасні мас-медіа: до питання про музику // Матеріали II Інтернет-конференції «Інформаційне суспільство і нові виміри культури». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kulturolog.org.ua/index.php/Mater%D1%96ali-%D1%96internet-konferenc%D1%96%D1%97-2011/2011-03-13-17-18-20.html>

УДК 008.781.659

Сучасні мас-медіа: до питання про музику

В статті розглянуто роль музики як мас-медіа. Названо основні характеристики. Досліджено стан звукозапису в Україні та виділено основні проблеми на його сучасному етапі розвитку.

Ключові слова: мас-медіа, музика, музика фонографічна, звукозапис

Кузьменко О.В. Современные масс-медиа: к вопросу о музыке

В статье рассматривается роль музыки как масс-медиа. Названо основные характеристики. Исследуется состояние звукозаписи в Украине и определены основные проблемы на его современном этапе развития.

Ключевые слова: масс-медиа, музыка, музыка фонографическая, звукозапись

Kuzmenko O. Modern mass media: the question of music

In the article the author examines the role of music as mass media. The main characteristics of music are named. The state of sound recording labels in Ukraine where researched and there were highlighted major problems in his present stage of development

Keywords: mass media, music, music phonographic, recording

Завзятість можливої чисто життєвої, всередині себе незавершеної свідомості ми відчуваємо у музиці, і лише настільки ми сприймаємо її силу, її ціннісність і кожен новий крок її сприймаємо як перемогу <...> ми творимо музичну форму не в пустоті ціннісній і не серед інших музичних форм (музику серед музики), але в події життя, і тільки це

робить її серйозною, подієво значимою, вагомою.

М. Бахтін «Естетика словесної творчості»

Після винайдення Гуттенбергом у середині 15 ст. друкарського верстату процес обміну інформацією став на нову колію, результат цього винаходу мав вагомі наслідки для усього подальшого розвитку суспільства, а як наслідок – невід’ємною рисою сучасності є можливість тиражування певного повідомлення і поширення його в маси.

Сьогодні мас-медіа та їх роль у суспільстві – питання, що давно вийшли поза межі наукового дискурсу, а поява все більшої кількості праць є беззаперечним аргументом невичерпної потуги, яка вміщена у сучасних «нащадках гуттенбергівського верстата».

Попри все, існують у теорії масової комунікації теми, яким у сучасному медіа-дискурсі з різних причин приділено уваги значно менше, ніж іншим. Так, у своїх працях Д. Мак Квайл, один із найвідоміших теоретиків масової комунікації, виділяє і описує сучасні мас-медіа. І якщо традиційні (преса, радіо і телебачення) та новітні ЗМК знаходяться на вершині дискурсу, менше уваги приділяється названим ним же книгам та кінематографу, то музика як мас-медіа практично не з’являється у працях сучасних дослідників.

Роль музики у суспільстві підтверджують чисельні праці мистецтвознавців, філософів-естетиків. Так, наприклад, поштовхом до написання «Дегуманізації мистецтва» Х. Ортега-і-Гасет називає саме дослідження ним нової музичної епохи, котра почалась із Дебюссі[7], що є додатковим аргументом вагомої ролі музики не лише тепер. Але попри все, поза межами мистецтвознавства і естетики музика фактично не досліджується.

Чому ж Д. Мак Квайл виділяє музику з інших видів мистецтва, відносить її до мас-медій, і чому попри все вона значною мірою залишається поза увагою медіа-дослідників?

Музика як мас-медіа. Очевидним є той факт, що музика стала одним із ЗМІ тоді, коли вийшла поза межі салонів і сімейних концертів, а перейшла новий рівень прослуховування – через записи. Записування і прослуховування музичних творів на касетах, платівках, компакт-дисках, відео плівках, радіо і телебаченні отримало назву «фонограма».[1, с.23] Відповідно, попри складність узагальненої оцінки ролі музики в суспільстві та відсутність однієї назви для різних форм записаної музики, ми, услід за Д. Мак Квайл та його послідовником Т. Гобан-Кляс, окреслюємо записану та тиражовану музику терміном **музика фонографічна**. Попри те, що значною мірою фонографічна музика є певним відсотком змістової частини т. зв. електронних мас-медіа (радіо, телебачення, новітні ЗМК), поява окремого шляху її поширення через наявність розгалуженої музичної індустрії дозволяє говорити про музику як окремий ЗМІ.

Важливою характерною рисою фонографічної музики є поява на зміну груповому прослуховуванню **індивідуального**. Важливим є той факт, що фонографічна музика не знищує «живе» слухання, а навпаки співіснування записаних музичних творів із живими концертами – підсилюють одне одного. Більше того окреме місце займає масове прослуховування під час великих концертів, оскільки сформовані індивідуально погляди можуть підсилюватись у натовпі. Необхідно зауважити, що музика як ЗМіП знаходить своє віддзеркалення у теорії мас і натовпів. Так, З. Фрейд розглядає появу мас на двох прикладах – армія та церква, де основну роль надає т.зв. лідеру-вождю, якого кожен з членів маси ставить на місце Супер Его. Це і є спільним поєднуючим фактором для кожного у масі [10]. Слухачів концерту називаємо ще одним прикладом маси, де вождем є виконавець на сцені. Таким чином музика творить віртуальну масу, що під час концерту може перейти у її крайній прояв – натовп. Психологія мас говорить нам про існування певних характеристик, що елімінують у масі індивідуальне, моральність та внутрішню само цензуру, натомість переважання

іраціонального, стереотипного та агресивного може перетворити масу на «сліпу руйнівну силу».

Таким чином, музика як і будь-який інший ЗМІ може стати інструментом впливу та маніпуляції. Д. Мак Квайл називає характеристиками фонограмної музики що відрізняють їх від інших мас-медіа, серед них: різні технології запису і відтворення, низький рівень суспільної регуляції, високий рівень інтернаціоналізації, молодша публічність, фрагментація продукції, різномірні ситуації прослуховування, заколотницький потенціал [2].

Таким чином, музика з огляду на **індивідуальність вибору та прослуховування** не є простим у використанні інструментом впливу, та з огляду на низький рівень контролю з боку держави чи інших структур – незалежним і надзвичайно потужним. Спроби використовувати музичні твори для рекламних політичних кампаній мають місце і в Україні.

Слід зауважити, що **неконтрольованість змісту, компенсується за рахунок контролю за дистрибуцією**. До слова, будь який тоталітарний устрій, що характеризується концентрацією усіх ЗМІ в одних «руках», особливу роль приділяє боротьбі із музикою, як із формою вільнодумства. Якщо «залізна завіса» Радянською Союзу річ відома, то списки заборонених у Білорусі музичних виконавців – сучасний аргумент у дії і протидії музики як ЗМІ. Більше того, **інтернаціональний характер** музики дуже часто дозволяє внутрішнім проблемам набути понадкордонного, міжнародного значення. Заборона певного виду музики не позбавить її існування, а навпаки надасть поштовху до поширення поза «системою».

Переважно **молодіжна аудиторія** творить правила функціонування музичного впливу. Найпотужнішими є пісні, в яких проявляється молодіжний бунтарський дух та незадоволеність, аніж, скажімо, пісні на підтримку існуючих цінностей. Окремою віхою є існування «протестних пісень», у яких проявляється **заколотницький потенціал** музики. А до того ж музика серед молоді стає вагомим **засобом ідентифікації**. Так, до

прикладу поява руху гіппі у 60-х рр. в США було пов'язано із протестами проти існуючого устрою та засобом комунікації слугувала саме музика. Нині існує безліч музичних субкультур, приналежність до яких є фактором формування поведінки і світосприйняття – готи, емо, панки, гіппі і т.д.

Взаємозв'язок музики із іншими мас-медіа. Як було зазначено вище, фонографічна музика часто займає великий відсоток змісту електронних ЗМІ. Якщо говорити про радіо чи музичні телевізійні канали – такий відсоток тяжіє до максимуму. Слід зазначити, що поєднання Музичним Телебаченням (MTV) відео і музики (відеокліпи) набули широкої популярності і створили окрему культурну форму [1, с. 23].

Усвідомлення того, що музика є інструментом формування свідомості є поштовхом для журналістів і телеведучих творити програми певних гатунків. «Ми кожен хвилину опромінені музикою, кожен секунду – говорить ведуча програми «Знайомтесь з оперою» Світлана Виноградова. – І від того, яка музика оточує нас і впливає на нас, залежить і те, як будемо сконструйовані ми самі. Ви тільки спів ставте: буде моральність людини вихована на рівні опер Чайковського, симфоній Шостаковича, Баха, Бетховена чи на рівні естрадних шлягерів»[6].

Окрему нішу займають теж музичні програми, де музика є засобом притягнення уваги, а між піснями піднімаються певні теми. Так, у своїй праці «ТБ – еволюція нетерпимості» С. Муратов детально розглядає роль програм «Музичний ринг», «Погляд» та ін. у становленні інтерактивного зв'язку із глядачем-слухачем і можливістю піднімати гострі соціальні питання. «Палкі прихильники музичних кліпів (рубрика початково називалась інформаційно-музичною програмою) піднімали в ефірі все гостріші теми». «Подібна «народна публіцистика» виступала свого роду формою суспільної самосвідомості»[5, с.18]

Дуже часто музика є лише допоміжним засобом у певних «повідомленнях». Що творить певний емоційний фон до сприймання інформації. Недарма, наприклад, для поважності своїх промов Гітлер вибирав

музичним супроводом музику Вагнера. Музика теж займає певне місце «заставок», музичних пауз, рекламних джінглів і т.д.

Наступним мас-медіа, з яким нерозривно пов'язана музика – кінематограф. Ще до появи звукового кіно, картинка супроводжувалась фоновою музикою. На сучасному ж етапі музика є важливим елементом фільму і часто є умовою оцінки. Шиманяк В. у «Кіно як мас-медіа» називає музику у фільмах окремим видом мистецтва. Підтвердженням цьому він називає факти високої продажі дисків із саундтреками до фільмів, наявність для них окремих фестивалів та конкурсів [3, с. 56]. Не заглиблюючись в питання ролі кіно як ЗМіП, що не є безпосередньо темою нашого дослідження, зазначимо, що кіно і музика часто виступають спільним інструментом культивування певних світоглядних парадигм, або ж можуть функціонувати як самостійні інструменти формування ідей.

Взаємозв'язок друкованих ЗМІ (преса, книги) здебільшого зводиться до фіксуванні значимості інших, а також взаємодоповненні і взаємовикористанні. Так, до прикладу погляди та спосіб існування гіппі за якийсь час знаходили своє фіксування у ряді книжок (наприклад Т. Вульф «Електропрохолоджуючий кислотний тест»), надзвичайно популярними є біографії музикантів, книжки із друкованими текстами їх пісень.

Важливим є і зворотній процес використання літератури у музиці. Так, надзвичайно актуальним на початку 90-х років були «пісні високого національного духу» гурту «Кому Вниз» на вірші Т. Шевченка, серед яких популяризації набуває заборонена у Радянському Союзі «Розрита могила», «Суботів». До текстів класиків української літератури звертались у своїй творчості і такі гурти як «Сад», «Аква-Віта», «Плач Єремії», «Пропала грамота» і ін.

Фонографічна музика у сучасній Україні. Музична складова віддавна була однією з найважливіших в українській культурі. Відповідно й на сучасному етапі роль змістової частини музики фонографічної набуває все більшої актуальності. А дискусії навколо якості продукції, що насичує

музичний простір на сучасному етапі є лише підтвердженням важливості цього питання.

Важливим мас-медійним аспектом, пов'язаний із змістом ЗМІ з одного боку і з масової свідомістю з іншого є питання мовне. Загрози національній безпеці через інформаційну експансію – вже віддавна є центральною темою у доробках теоретиків і практиків з питань інформаційних воєн. І саме мовне питання займає в них одне з центральних місць. Так, Каганець І. неодноразово наголошує на важливості мови як чинника що укріплює «духовний стержінь як окремої особистості, так і всього народу». «Головним чинником способу мислення (отже, способу життя) є база знань – мова» – говорить він, – «просування агресором власної мови руйнує систему цінностей об'єкта агресії, насаджує йому ворожу систему, знищує зв'язок поколінь і перспективи самостійного розвитку» [4]. Подібної думки притримується і Радчук В. який у своїх працях наголошує на тому, що викривлення мовної ситуації продукує тип конфліктної мовної свідомості й поширює явище назване соціальними психологами «ненависть до самого себе» або «самоприниження» [9]. Отже, в рамках теорії тісного взаємозв'язку мови і ідентичності особливо важливим видається питання надання привілеїв національним продуктам у сферах звукозапису та трансляції. В цьому контексті не можливо оминати увагою питання скасування Верховною Радою у внесених змінах до ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» квот 1 лютого 2011 на не менш ніж 50 відсоткову присутність у загальному обсязі мовлення для творів українських авторів чи виконавців.

Прикордонний Д., директор Коаліції Виконавців та Продюсерів України (далі КВіПУ) [10], називає основними гравцями музичної індустрії наступні звукозаписуючі компанії: Lavina music, Mama music, Comp music (EMI, Warner), Ukrainian records (Universal Music), Moon records, Catapult music, вони займають 70 відсотків українського музичного ринку [8]. Та вже в порівнянні з 2007 роком у 2010 зазначає Прикордонний Д. спостерігається значна криза у музичній індустрії. КВіПУ – це громадська організація, що

покликана захищати авторські та суміжні права в Україні, представляти українську музичну індустрію в органах влади та формувати суспільну думку щодо захисту інтелектуальної власності. Одним із основних завдань коаліції є також змусити оплачувати використання музики українських авторів і виконавців. До того ж канали дистрибуції звукозаписів не приносять очікуваного доходу, однією з найвагоміших причин вважається т. зв. «піратство». «На сьогоднішній день інтернет-хостинг провайдери повністю ігнорують авторські права на музику і фільми, а інколи і потокають своїм клієнтам у порушенні закону», зазначають члени КВіПУ.[8]

Отож, сучасна ситуація у українському музичному просторі є віддзеркаленням конфлікту інтересів – з одного боку, національних, які передбачають максимальну насиченість музичних медіа державними продуктами, із державною політикою, що всупереч тим же національним інтересам скасовує квоти українським виконавцям. Також треба брати до уваги самих виконавців, які мають закономірні власні інтереси і попри з одного боку недостатню присутність у музичному секторі медіа сфери України, досі мусять виборювати права на оплату за трансляцію своєї продукції. Беззаперечна роль музики фонографічної у формуванні масової свідомості українців вимагає впорядкування законодавства в сфері музичної індустрії, звукозапису та трансляції музики з урахуванням з одного боку професійних інтересів авторів, виконавців, і з іншого, щонайважливіше, національних інтересів України.

Література:

1. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewiziji i Internetu[Tekst]/ Tomasz Goban-Klas. – Warszawa:Wydawnictwo naukowe PWN, 2006.
2. McQuail D. Teoria komunikowania masowego. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.

3. Szymaniak W. Kino jako medium masowe// Studia z teorii komunikowania masowego. Pod red. B. Dobek-Ostrowkiej. – Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław, 1999.
4. Каганець І. Мова і війна. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.perehid.kiev.ua/observer/394.html>
5. Муратов С. ТВ-эволюция нетерпимости: (История и конфликты этических представлений). – М.: Б.и., 2000.
6. Муратов С., Фере Г. Люди, которые входят без стука. – 1971.
7. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Ortega/_Degymaniz_01.php – Заголовок з екрану.
8. Прикордонний Д. Українська Музична Індустрія. Музична індустрія – наслідки кризи та нові шляхи розвитку [Електронний ресурс] Режим доступу: [kviu.com.ua/uploads/editor/.../ura_nskka_muzichna_ndustr_ua_2_\(1\).ppt](http://kviu.com.ua/uploads/editor/.../ura_nskka_muzichna_ndustr_ua_2_(1).ppt)
9. Радчук В. Мова в Україні: стан, функції, перспективи // Державність української мови і мовний досвід світу. Матеріали Міжнародної конференції. – К., 2000.
10. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого “Я” [Електронний ресурс] // Преступная толпа. – М., 1999. Режим доступу: <http://kviu.com.ua>. – Заголовок з екрану.